

UDC: 371.311.1.373.5:821.161.2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ ЛІТЕРАТУР (УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ)

Ольга Ніколенко

Доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри,
Кафедра світової літератури,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка (УКРАЇНА),
36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2,
e-mail: omnicolenko@gmail.com

РЕФЕРАТ

Мета – охарактеризувати сучасну систему літературної освіти України в контексті Нової української школи. Наразі в Україні відбувається реформа середньої освіти. Ця реформа отримала назву «Нова українська школа». Причиною реформи став курс України на вступ до Європейського Союзу. У 2014 році Україна офіційно проголосила цей курс, а з 2022 року Україна стала країною-кандидатом на членство в Європейському Союзі. У 2018 році Рада Європи підготувала загальні рекомендації у сфері освіти, якими керуються всі країни ЄС. Україна також прийняла ці рекомендації як керівництво до дії. Саме тому ми зараз проводимо реформу середньої освіти. Основною метою цієї реформи є формування ключових компетентностей у процесі вивчення різних дисциплін. Реформа освіти в Україні спрямована не лише на формування ключових компетентностей, а й на розширення індивідуальної траєкторії учнів та збільшення академічної свободи вчителів. У зв'язку з цим школи (за участі дітей та батьків) можуть обирати, які предмети вивчати, скільки годин на них планувати, який профіль має школа. Вчителі також вільні у виборі програм і підручників. Ще один аспект реформи – запровадження інтегрованих курсів поряд з окремими дисциплінами. Наприклад, у нас є два окремі предмети – українська і світова література, але є інтегрований курс літератури.

Україна – демократична країна. Її система освіти також є демократичною. Тому ми маємо велике розмаїття навчальних програм і підручників. Специфіка середньої освіти в Україні полягає в тому, що школи (в першу чергу, вчителі) тепер мають право обирати, за якими програмами працювати і за якими підручниками навчати.

Ключові слова: Нова українська школа, літературна освіта, українська література, зарубіжна література, інтегрований курс літератури, типова навчальна програма, конкурс підручників.

MODERN TRENDS IN TEACHING FOREIGN LITERATURE AND INTEGRATED COURSE OF LITERATURE (UKRAINIAN AND FOREIGN)

Olha Nikolenko

Professor Doctor Habilitatus of Philology, Head of Department,
Department of World Literature,
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (UKRAINE),
36003, Poltava, 2, Ostrohradskyi str.,
e-mail: omnicolenko@gmail.com

ABSTRACT

The aim is to characterize the modern system of literary education in Ukraine in the context of the New Ukrainian School. Ukraine is currently undergoing a reform of secondary education. This reform is called «New Ukrainian School». The reason for the reform was Ukraine's course towards the European Union. In 2014, Ukraine officially announced this course, and since 2022 Ukraine has become a candidate country for membership in the European Union. In 2018, the Council of Europe prepared general recommendations in the

field of education, which guide all EU countries. Ukraine has also adopted these recommendations as a guide to action. That is why we are currently reforming secondary education. The main objective of this reform is to build key competences in the process of studying different disciplines. Education reform in Ukraine is aimed not only at the formation of key competences, but also at expanding the individual trajectory of students and increasing the academic freedom of teachers. In this regard, schools (with the participation of children and parents) can choose which subjects to study, how many hours to plan for them, and what profile the school has. Teachers are also free to choose programs and textbooks. Another aspect of the reform is the introduction of integrated courses alongside individual disciplines. For example, we have two separate subjects – Ukrainian and World Literature, but there is an integrated course of literatures. There are also integrated courses of history, math, science, etc. The Ministry believes that reducing the number of subjects will improve the quality of education. However, this is a highly debated issue.

Ukraine is a democratic country. Its education system is also democratic. Therefore, we have a great variety of curricula and textbooks. The specificity of secondary education in Ukraine is that schools (first of all, teachers) now have the right to choose which programs to work with and which textbooks to teach with.

Key words: New Ukrainian School, literary education, Ukrainian literature, foreign literature, integrated literature course, model curriculum, textbook competition.

Україна здобула Незалежність 1991 року. Відтоді в українських школах було запроваджено два окремі предмети – українська література та зарубіжна література.

У сучасній Україні прийнято три ступені середньої освіти – початкова школа (1–4 класи, 6–10 років), середня школа (5–9 класи, 11–15 років), старша школа (10–11 класи, 16–17 (18) років).

Україна – нація, яка багато читає і дбає про залучення до читання молоді. Адже художня література – це важливе джерело не лише знань про світ, а й виховання моралі, цінностей, емоцій, любові до краси, людяності. Тому українські діти глибоко вивчають художні твори впродовж усього часу навчання в школах.

У початковій школі (до 5 класу, з 6 до 10 років) учні мають предмет «Літературне читання» – це їхній перший досвід спілкування з книжками.

На етапі середньої школи (з 5 по 9 класи, 11–15 років) школярі вивчають два предмети (українська література та зарубіжна література). Аналогічно в старшій школі (10–11 класи, 16–17 (18) років) школярі вивчають два предмети. Профільна освіта має два рівні – академічний та профільний (поглиблений). Тож якщо школяр обрав гуманітарний профіль, то уроків на вивчення літератури та різних мов буде більше.

До програми з української літератури увійшли фольклор, класична література та сучасна література. Українська література виконує дуже важливу роль – формування української нації, громадянської відповідальності, виховання у школярів поваги та любові до національних традицій. Українська література дає учням відчуття причетності до історичної долі українського народу, продовження справи багатьох поколінь патріотів, які виборювали свободу й незалежність України, усвідомлення національної ідентичності, гордості за свою націю і Батьківщину.

Вивчення зарубіжної літератури спрямоване не лише на набуття знань про доробок письменників, окремі художні твори, літературні епохи, жанри та стилі, а передовсім покликане залучити учнів до процесу суб'єктивізації знань, пізнання довколишнього світу і самопізнання в процесі навчання, народження у свідомості школярів «власного тексту» культури, збагаченого особистісним

«Я», що сприятиме розширенню емоційно-чуттєвого досвіду учнів, формуванню їхніх ціннісних орієнтацій і ставлень, залученню їх до міжкультурного діалогу через здобутки світового красномого письменства.

Сприяючи культурному зближенню України із країнами Європи і світу, зарубіжна література є важливим чинником духовного розвитку української нації, виховання молодого покоління патріотів, відданих національним ідеалам і водночас відкритих до здобутків інших країн і народів.

До програми із зарубіжної літератури увійшли найкращі твори різних країн і народів – фольклор, міфологія, твори класики та сучасна література. Предмет «Зарубіжна література» в школах України охоплює шедеври, створені в різний час і на різних континентах найкращими письменниками світу. У межах цього предмету учні вивчають понад 130 творів світу понад 70 країн.

Нині в Україні триває реформа середньої освіти, яка отримала назву «Нова українська школа». Причиною реформи став курс України на входження до Євросоюзу. У 2014 році Україна офіційно оголосила про цей курс, а з 2022 року Україна стала країною-кандидатом у члени Євросоюзу.

Ще в 2018 році Рада Європи підготувала загальні рекомендації в галузі освіти, якими керуються всі країни Євросоюзу. Україна також прийняла ці рекомендації як керівництво до дії. Тому в Україні наразі відбувається загальна реформа середньої освіти, що охопила всі ланки.

Головна мета цієї реформи полягає в тому, щоб сформувати ключові компетентності в процесі вивчення різноманітних дисциплін.

Компетентності визначаються як поєднання знань, навичок і ставлень. Рекомендації Ради Європи 2018 року визначають вісім ключових компетентностей для навчання впродовж життя:

- грамотність;
- багатомовна компетентність;
- математична компетентність та компетентності в науці, технологіях та продукуванні;
- цифрова компетентність;
- особистісна, соціальна компетентність та вміння вчитися;
- громадянська компетентність;
- підприємницька компетентність;
- культурна обізнаність і самовираження [1].

У 2020 році було прийнято новий Державний стандарт базової середньої освіти, в якому підходи до викладання літератури (української, зарубіжної, національних меншин України) кардинально змінилися. Із 1 вересня 2022 року цей стандарт упроваджено в усіх закладах загальної середньої освіти України. Нова українська школа вже охопила 5, 6, 7 класи й із 1 вересня 2025 року перейде у 8 клас. Реформування середньої освіти стосується не лише змісту, а передовсім – методів, технологій і результатів навчання.

Що стосується викладання літератури, то важливим є те, що вона залишається одним із стратегічних напрямів середньої освіти. У ЗЗСО України з українською мовою навчання маємо як окремі предмети – української літератури, зарубіжної літератури, так і інтегрований курс літератури

(української та зарубіжної). У ЗЗСО України з мовами навчання національних меншин також запроваджені інтегровані курси літератур (національної та зарубіжної).

У закладів середньої освіти стало більше академічної свободи у виборі предметів або інтегрованих курсів, модельних навчальних програм і підручників, розподілі годин, форм навчання і оцінювання. Ці демократичні процеси тривають. Але водночас учителям інколи нелегко зорієнтуватися у різноманітті навчальних матеріалів. Окрім того, у викладанні літератури існує чимало методологічних і методичних проблем, які потребують вирішення.

Маємо усвідомити, що Нова українська школа – це не лише нові меблі й технічні засоби навчання, а ще й комплекс новітніх підходів і технологій викладання, що сприяють адаптації учнів до сучасного світу. Наразі недостатньо і непотрібно нарощувати обсяг інформації, ми повинні навчити учнів та учениць її видобувати, критично оцінювати, інтерпретувати й аналізувати, трансформувати і практично застосовувати в різних життєвих ситуаціях.

Нова українська школа спрямована на формування ключових компетентностей, які визначені відповідно до Рекомендацій Європейської Ради та потреб України. Розглядаючи компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь і ставлення, розуміємо, що художня література для сучасних українських учнів є джерелом не тільки цікавих сюжетів і образів, а й основою їх національної свідомості, особливого емоційно-ціннісного досвіду для опанування світу.

На підставі Рекомендацій Європейської Ради в Державному стандарті базової середньої освіти 2020 року визначено одинадцять ключових компетентностей, зокрема:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами
- математична компетентність
- компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій
- інноваційність
- екологічна компетентність
- інформаційно-комунікаційна компетентність
- навчання впродовж життя
- громадянські та соціальні компетентності
- культурна компетентність
- підприємливість та фінансова грамотність.

Реформа освіти в Україні спрямована не лише на формування ключових компетентностей, а й на розширення індивідуальної траєкторії учнів та збільшення академічної свободи вчителів.

Звернімо увагу й на те, що відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти кардинально змінилися підходи до категорії «текст». Тепер при розгляді художніх творів, маємо враховувати не лише художній текст, а й безліч інших текстів сучасної культури, що оточують наших учнів та учениць –

медіатекстів (кіно, інтерв'ю, музичні тексти тощо), графічних текстів, гіпертекстів, текстів сучасної культури тощо.

Також сутнісним є те, що тепер галузь, у межах якої учні та учениці вивчають предмети та інтегровані курси, пов'язані з літературою, в новому Державному стандарті називається не «Мови і літератури» (як це було в Державному стандарті 2011 року), а «Мовно-літературна галузь». А це означає зближення мови й літератури в шкільній освіті, необхідність дослідження мовних і літературних явищ, індивідуального мовлення, тонку й делікатну роботу з поезикою художніх творів, стилями митців та мисткинь.

У зв'язку з цим школи (за участі дітей та батьків) можуть обирати, які предмети вивчати, скільки годин планувати на них, який профіль має школа. Також педагоги можуть вільно обирати програми та підручники.

Важливий аспект реформи – запровадження поряд з окремими дисциплінами інтегрованих курсів. Наприклад, в Україні викладають два окремі предмети – українська та зарубіжна літератури, але в деяких закладах викладають й інтегрований курс літератури. Запроваджено також інтегровані курси історії, математики, природознавства тощо. Міністерство освіти і науки України вважає, що скорочення кількості предметів призведе до поліпшення якості освіти. Однак для цього необхідно розробити відповідні методики й технології інтегрованого навчання, які наразі на стадії формування.

Я та мої колеги є авторами програм і підручників із зарубіжної літератури для 5–11 класів. Уже понад двадцять років ми створюємо підручники та посібники для школярів із зарубіжної літератури.

Нова українська школа має стати для сучасного юного покоління ШКОЛОЮ РАДОСТІ, зорієнтованою на діяльнісне навчання, гармонійний розвиток і моральне виховання учнів, зокрема через їх прилучення до скарбниці художньої літератури різних країн і народів світу.

У новій модельній програмі із зарубіжної літератури для 5–9 класів (авт. О. Ніколенко, О. Ісаєва, Ж. Клименко та ін.) зазначено:

«Наскрізним стрижнем навчального предмета «Зарубіжна література» є поєднання класичної й сучасної літератури, художніх творів і медіатекстів. Це дає змогу вибудувати єдиний простір цікавих для учнів третього тисячоліття творів, що належать до різних культур, забезпечити умови для діалогу класики й сучасності, реалізувати різновекторність у пізнавальній діяльності, залучити інтермедіальність як один із ефективних шляхів вивчення зарубіжної літератури, підвищити мотивацію учнів до читання найкращих книжок світу» [2].

У 2022–2023 роках ми створили підручники із зарубіжної літератури нового покоління. У них є не лише художні тексти та коментарі.

До цих підручників нами створено спеціальні цифрові ресурси – онлайн-платформи, на яких представлено аудіо-, відео-, презентації, експрес-уроки, літературні ігри, завдання для перевірки знань і вмінь учнів. На жаль, ці книжки є книжками воєнного часу. Їх довелося друкувати і доставляти до шкіл під обстрілами, з великими ризиками та труднощами. Але все ж таки ці книги дійшли до наших дітей. Учні вчать за ними з великим задоволенням.

Наші підручники із зарубіжної літератури стали переможцями національних конкурсів підручників. Це свідчить про те, що зарубіжна література користується великою популярністю в Україні. Саме зарубіжна

література набрала найбільший наклад серед усіх інших предметів. І це результат вільного вибору вчителів.

Цьогоріч ми підготували для 7 класу не один, а два підручники. Один – із зарубіжної літератури, а другий – для інтегрованого курсу літератури (української та зарубіжної). Річ у тім, що внаслідок повномасштабного вторгнення чимало вчителів і дітей втратили свої школи, вони вимушені переїхати на інші території і навчатися, і працювати в інших навчальних закладах. Тому в умовах воєнного часу необхідно, щоб учителі мали вибір – викладати окремі предмети чи інтегровані курси. Ось ми й вирішили допомогти вчителям.

Україна – демократична країна. Система освіти в ній також є демократичною. Тому в нас існує велике розмаїття навчальних програм і підручників. Специфіка середньої освіти в Україні полягає в тому, що школи (насамперед учителі) зараз мають право обирати, за якими програмами їм працювати і за якими підручниками навчати. Раніше цього права вибору не було. Були єдині державні програми. Але зараз щороку відбуваються національні конкурси програм і підручників. Щороку школи роблять свій вибір програм і підручників, затверджують його на засіданнях педагогічної ради і надсилають результати вибору до Міністерства освіти і науки. Ніхто не має права вказувати вчителям, які програми та підручники їм обирати. Це вільне право педагогів. Тому які підручники обрали вчителі, такі підручники будуть надруковані для їхніх шкіл і направлені в ці школи.

Нам приємно сказати, що нашу програму із зарубіжної літератури для 5–9 класів, яка називається «Школа радості», обрало понад 80% закладів загальної середньої освіти України. І підручники наші використовують у переважній більшості шкіл України [4; 5; 6].

У 2023 році ми підготували нову програму інтегрованого курсу літератури (української та зарубіжної). Вона називається «Червона рута». Чому «Червона рута? Вважається, що ця червона квітка цвіте тільки в одну ніч – на свято Івана Купала 6 липня. Це чарівна квітка. Усі шукають цю квітку. Той, хто знайде її, буде щасливий і знайде своє кохання. Червона рута – це не тільки символ кохання і щастя, а й символ самої України, її містичної сили відроджуватися попри всі випробування. Тому ми так назвали нашу нову програму й підручники, де вивчаються разом українська та зарубіжна літератури [7].

Інтегрований курс «Література (українська та зарубіжна)» є складником мовно-літературної галузі. Він виконує важливу українознавчу й націєтворчу роль. Предметом вивчення інтегрованого курсу є художні твори українських письменників, а також художні твори зарубіжних авторів у найкращих українських перекладах із урахуванням здобутків української перекладацької школи. Відповідно інтегрований курс «Література (українська та зарубіжна)», окрім формування читацьких умінь і навичок, сприяє підвищенню рівня володіння державною мовою, формуванню якостей компетентного мовця.

Художня література є частиною культури людства і специфічною (естетичною) формою відображення життя, тому «Література (українська та зарубіжна)» потребує особливого підходу у викладанні – як предмета, що має

справу із мистецтвом слова і духовною сферою особистості. Водночас для ефективного вивчення художньої літератури необхідно залучення знань, умінь, навичок, що формуються в процесі засвоєння учнями інших галузей: *соціальної та здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької та ін.* Зважаючи на те, що в умовах інформаційного суспільства зростає роль сучасних цифрових технологій, які впливають на навчання і виховання, з метою розширення кола читання та підвищення інтересу учнів до художньої літератури у викладанні інтегрованого курсу «Література (українська та зарубіжна)» в закладах середньої освіти слід доречно використовувати потенціал *інформатичної* галузі та медіаосвіти.

Головною метою інтегрованого курсу «Література (українська та зарубіжна)» є формування в учнів любові до читання художніх творів українських та зарубіжних письменників, стійкого інтересу до мистецтва слова України та людства, виховання покоління свідомих громадян України, які шанують і обстоюють національні цінності, використовують культурні здобутки інших країн для особистісного зростання й самореалізації.

В основу програми інтегрованого курсу літератури (української та зарубіжної) покладені такі принципи:

інтегративний (об'єднання літературних явищ, подій, художніх творів з метою цілісного вивчення та актуалізації їх змісту для учнів на тлі національного й світового літературного процесу, в контексті української культури та культур інших країн, у взаємодії, взаємодоповненні й діалозі культур);

компаративний (зіставлення літературних творів (або їх елементів) українських та зарубіжних авторів, оригіналів і перекладів (українською мовою), різних перекладів (українською мовою) одного твору, національної специфіки літературних напрямів, течій, стилів тощо; типологічне вивчення творів в аспекті спільного та відмінностей тем, проблем, сюжетів, образів, поетикальних особливостей; дослідження генетичних і контактних зв'язків української та зарубіжних літератур);

україноцентричний (українська література і культура є домінантою модельної програми, в якій українські здобутки мистецтва слова увиразнені на тлі набутків і духовного взаємозбагачення різних народів та міжнаціонального спілкування);

принцип «єдності у різноманітті» (гасло Євросоюзу «Єдність у різноманітті», Європейські рекомендації в галузі освіти суголосні завданням вивчення інтегрованого курсу літератури (української та зарубіжної) з урахуванням актуального національного змісту мистецтва слова і водночас визнання культурного різноманіття країн і народів, деяких спільних світових процесів, загальнолюдських демократичних цінностей);

хронологічний (вивчення творів українських та зарубіжних авторів у послідовності літературного процесу);

жанрово-родовий (розгляд художніх творів у їхній родовій та жанровій специфіці, з урахуванням міжродової та міжжанрової взаємодії, стильових тенденцій);

концентричний (можливість розширення, нарощування знань, умінь і навичок учнів, поглиблення ключових компетентностей);

проективний (здатність рухатися від початкових уявлень про літературне явище або поняття до його проєкції в часі й просторі національної та загальнолюдської культури, орієнтуватися й поглиблювати знання в галузі класичної та сучасної літератури України та світу, розвивати вміння та навички роботи з різними ресурсами, зокрема цифровими);

діалогічний (діалог між усіма суб'єктами навчання, діалог із художнім текстом / медіатекстом, діалог із автором/персонажем, діалог культур в інтегрованому курсі);

особистісно зорієнтований (організація читацької діяльності учнів, мотивація їх до самопізнання, самовиховання, самоперетворення у процесі вивчення літературного твору);

природовідповідний (врахування вікових особливостей психічного розвитку, пізнавальних можливостей учнів) [3].

Реформа середньої освіти України триває. У 2024 році затверджено Державний стандарт профільної освіти, який буде впроваджено уже в новій системі закладів з 1 вересня 2027 року. І це означає, що ми знов маємо шукати нові підходи, методи й технології, щоб художня література залишилася в пріоритеті в сучасних підлітків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2018_189_R_0001
2. Зарубіжна література. Модельна навчальна програма для 5–9 класів (авт. О. Ніколенко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мацевко-Бекерська та ін.). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
3. Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). Модельна навчальна програма для 7-9 класів (авт. О. Ніколенко, Л. Мацевко-Бекерська, Т. Качак та ін.). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
4. Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Рудніцька Н.П. Зарубіжна література : підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : ВЦ «Академія». 2024. 272 с.
5. Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Рудніцька Н.П. Зарубіжна література : підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : ВЦ «Академія». 2024. 272 с.
6. Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Рудніцька Н.П. Зарубіжна література : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : ВЦ «Академія». 2024. 272 с.
7. Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Качак Т.Б. Література (українська та зарубіжна). Інтегрований курс : підручник для 7 класу закладів заг. середн. освіти (у 2 част.). Київ : ВЦ «Академія». 2024. Ч. 1. 288 с.; Ч. 2. 288 с.

REFERENCES

1. Council Recommendation of May 22, 2018 on key competences for lifelong learning, available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2018_189_R_0001 (in English).
2. Foreign literature. Model curriculum for grades 5-9 (authored by O. Nikolenko, O. Isaieva, J. Klymenko, L. Matsevko-Beckerska and others) [Zarubizhna literatura. Modelna navchalna prohrama dlia 5–9 klasiv (avt. O. Nikolenko, O. Isaieva, Zh. Klymenko, L. Matsevko-Bekerska ta in.)], available at: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni->

[navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku](#) (in Ukrainian).

3. Integrated course of literature (Ukrainian and foreign). Model curriculum for grades 7-9 (authored by O. Nikolenko, L. Matsevko-Beckerska, T. Kachak, et al.) [Intehrovanyi kurs literatur (ukrainskoi ta zarubizhnoi). Modelna navchalna prohrama dlia 7-9 klasiv (avt. O. Nikolenko, L. Matsevko-Bekerska, T. Kachak ta in.).], available at: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (in Ukrainian).

4. Nikolenko, O.M., Matsevko-Beckerska, L.V. and Rudnitska, N.P. (2024), *Foreign Literature: a textbook for the 5th grade of general secondary education* [Zarubizhna literatura: pidruchnyk dlia 5 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity], Academia Publishing House, Kyiv, 272 p. (in Ukrainian).

5. Nikolenko, O.M., Matsevko-Beckerska, L.V. and Rudnitska N.P. (2024), *Foreign Literature: a textbook for the 7th grade of general secondary education* [Zarubizhna literatura: pidruchnyk dlia 7 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity], Academia Publishing House, Kyiv, 272 p. (in Ukrainian).

6. Nikolenko, O.M., Matsevko-Beckerska, L.V. and Rudnitska, N.P. (2024), *Foreign Literature: a textbook for the 6th grade of general secondary education* [Zarubizhna literatura: pidruchnyk dlia 6 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity], Academia Publishing House, Kyiv, 272 p. (in Ukrainian).

7. Nikolenko, O.M., Matsevko-Bekerska, L.V. and Kachak, T.B. (2024), *Literature (Ukrainian and foreign). Integrated course: textbook for 7th grade of secondary education institutions: in 2 parts* [Literatura (ukrainska ta zarubizhna). Intehrovanyi kurs: pidruchnyk dlia 7 klasu zakladiv zah. seredn. osvity (u 2 chast.)], Academia Publishing House, Kyiv, 288 p. (part 1), 288 p. (part 2). (in Ukrainian).

